

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан гуманітарно-педагогічного факультету
Ірина САВИЦЬКА
_____ 2023 р.

«СХВАЛЕНО»
на засіданні кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук
№ 10 від 7 березня 2023 р.

_____ завідувач кафедри
Олександр ШЕВЧУК

«РОЗГЛЯНУТО»
Гарант ОП «Історія та археологія»
_____ **Василь СТРИЛЕЦЬ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ВІТЧИЗНЯНА ТА ЗАРУБІЖНА ІСТОРІОГРАФІЯ
АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Галузь знань

03 Гуманітарні науки

Спеціальність

032 Історія та археологія

Рівень вищої освіти

третій (освітньо-науковий) рівень

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: Любовець О.М., доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

Київ – 2023 р.

Опис навчальної дисципліни

Вітчизняна та зарубіжна історіографія аграрної історії України

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Рівень вищої освіти (освітній ступень)	третій (освітньо-науковий) рівень	
Галузь знань	03 Гуманітарні науки	
Спеціальність	032 Історія та археологія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	180	
Кількість кредитів ECTS	6	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)		
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	2	2
Семестр	3	3
Лекційні заняття	30 год.	12 год
Практичні, семінарські заняття	30 год.	12 год
Самостійна робота	120 год.	156 год
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4 год.	6 год

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є здобуття аспірантами теоретичних і практичних знань і навичок із проблематики вітчизняної та зарубіжної історіографії аграрної історії України для забезпечення їхньої професійної підготовки у якості науковців.

Основні завдання курсу:

- засвоїти головні здобутки сучасної вітчизняної та світової науки в галузі аграрної історії України;
- здобути необхідний для фахівця обсягу й рівень історіографічних знань з аграрної історії України;
- окреслити основні напрями та школи історичних студій, їхні здобутки, загальні тенденції розвитку вітчизняної й зарубіжної історичної думки в галузі аграрної історії України;
- набути навичок роботи з історіографічними джерелами та вмінь їхнього об'єктивного неупередженого аналізу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант має:

знати:

- зміст і завдання курсу, його значення для вивчення історії України;
- базові поняття та категорії дисципліни;
- основні тенденції розвитку вітчизняної й зарубіжної історіографії аграрної історії України;
- методику пошуку, підбору та аналізу історіографічних досліджень з аграрної історії України;

вміти:

- визначати зміст і завдання курсу;
- вільно володіти термінологією курсу;
- орієнтуватись у напрямках історіографічного дослідження проблематики аграрної історії України;
- застосовувати на практиці знання результатів історіографічного доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників аграрної історії України.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач:

Інтегральна. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії та археології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

– загальні компетентності (ЗК):

ЗК 6. Здатність працювати в міжнародному контексті

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних наукових джерел, аналізувати та синтезувати її, виявляти не вирішені раніше завдання (проблеми) або їх частини, формулювати наукові гіпотези.

ЗК 10. Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи вирішення проблеми, рецензувати наукові публікації та автореферати, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.

ЗК 11. Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

ЗК 12. Комплексність у прийнятті обґрунтованих рішень.

– **спеціальні компетентності (СК):**

СК 1. Комплексність у проведенні досліджень у галузі історія.

СК 3. Комплексність у володінні інформацією щодо сучасного стану і тенденцій розвитку світової і вітчизняної історичної науки.

СК 4. Комплексність у проведенні критичного аналізу різних інформаційних джерел, авторських методик, конкретних освітніх, наукових та професійних текстів історичній галузі.

СК 5. Комплексність у виявленні, постановці та вирішенні наукових задач та проблем в історичній галузі.

СК 6. Комплексність у формуванні структури дисертаційної роботи та рубрикації її змістовного наповнення.

СК 7. Здатність створювати нові знання через оригінальні дослідження, якість яких може бути визнана на національному та міжнародному рівнях.

СК 10. Здатність до прояву ініціативи щодо практичного впровадження результатів дисертаційного дослідження.

СК 12. Здатність сприймати і досліджувати історію України в контексті світового історичного процесу.

СК 14. Здатність репрезентувати результати наукових досліджень в ЗМІ, мистецтві, літературі.

– **результати навчання (РН):**

РН 01. Використовувати сучасні теоретичні та методологічні досягнення історичної науки.

РН 02. Виділяти невирішені проблеми та прогалини в історіографічному масиві.

РН 03. Класифікувати різновидові історичні джерела.

РН 07. Продувати нові ідеї і розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

РН 10. Застосовувати сучасні методи пошуку, збору та обробки інформації в науковій та науково-педагогічній діяльності.

РН 13. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити сформоване та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми історичної науки з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, економічних, культурних, етнічних та правових аспектів;

РН 14. Сприймати, досліджувати та викладати історію України, зокрема, її аграрну історію, в широкому контексті світового історичного процесу.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Історіографія з проблематики аграрного розвитку українських земель від найдавніших часів до початку XX ст.														
Тема 1. Підходи та принципи вивчення проблематики зародження аграрних відносин на терені українських земель у найдавніший період	1	14	2	2			10	12	1	1				10
Тема 2. Історіографія розвитку сільського господарства України в добу Середньовіччя (X–XV ст.)	2	14	2	2			10	12	1	1				10
Тема 3. Історіографія розвитку сільського господарства України у Нову добу (XVI-XVIII ст.)	3	14	2	2			10	12	1	1				10
Тема 4. Історіографія розвитку сільського господарства України в XIX.	4	14	2	2			10	18	1	1				16
Тема 5. Історіографія розвитку сільського господарства України на початку XX ст.	5	14	2	2			10	22	1	1				20
Тема 6. Тематика та напрями наукового дослідження аграрних відносин доби Української революції 1917-1921 рр.	6-7	18	4	4			10	22	2	2				18
Змістовий модуль 2. Історіографічний доробок вітчизняних і закордонних дослідників аграрної історії України XX-XXI ст.														
Тема 7. Оцінки та	8-9	18	4	4			10	22	1	1				20

підходи щодо вивчення радянської аграрної політики в Україні в 1920-х–1930-х роках													
Тема 8. Історіографія аграрних відносин в Україні в період Другої світової війни	10-11	18	4	4			10	18	1	1			16
Тема 9. Стан наукового вивчення аграрної історії України в повоєнний період (1945-1991 рр.)	12-13	28	4	4			20	18	1	1			16
Тема 10. Основні напрями вивчення суспільно-економічних трансформацій аграрного сектору незалежної України	14-15	28	4	4			20	24	2	2			20
Усього годин		180	30	30			120	180	12	12			156

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підходи та принципи вивчення проблематики зародження аграрних відносин на терені українських земель у найдавніший період	2
2	Історіографічні дослідження форм землеволодіння та галузей сільського господарства в українських землях доби Середньовіччя (X–XV ст.)	2
3	Історіографія аграрного розвитку України у Нову добу (XVI–XVIII ст.)	2
4	Історіографічний доробок дослідження аграрних відносин в українських землях в XIX ст.	2
5	Стан наукового вивчення особливостей проведення столипінської аграрної реформи в українських землях.	2
6	Історіографія аграрної політики урядів доби Української революції 1917-1921 рр.	4
7	Вітчизняна та закордонна історіографія Голодомору 1932-1933 рр.	4
8	Історіографічний доробок вивчення аграрного сектору України в роки Другої світової війни	4

9	Історіографія розвитку сільського господарства України в повоєнний період (1945-1991 рр.)	4
10	Основні напрями вивчення суспільно-економічних трансформацій аграрного сектору незалежної України	4
	Разом	30

Розгорнуті контрольні запитання для визначення рівня засвоєння знань:

1. Дослідження проблеми зародження землеробства на терені українських земель у вітчизняній та закордонній історіографії.
2. Трипільська землеробська культура: етапи розвитку та оцінка в історичній літературі.
3. Дослідження «скіфів-хліборобів» і «скіфів-орачів» в історичній науці.
4. Вивчення землеробських традицій давніх слов'ян у вітчизняній та закордонній історіографії.
5. Історіографія розвитку сільського господарства Київської Русі.
6. Дослідження системи землеволодіння та землекористування в період Київської Русі.
7. Історіографія розвитку сільського господарства Галицько-Волинського князівства.
8. Стан наукового вивчення характеру землеволодіння та землекористування в період Галицько-Волинської держави.
9. Висвітлення впливу монголо-татарської навали на розвиток сільського господарства князівств Київської Русі в історичній літературі.
10. Історіографічний доробок вивчення характеру землеволодіння та землекористування доби феодальної роздробленості.
11. Дослідження форм залежності селян княжої доби.
12. Стан наукового дослідження аграрних відносин у Великому Литовському князівстві.
13. Історіографія вивчення форм землеволодіння та землекористування української шляхти в складі Великого Литовського князівства.
14. Дослідження вітчизняних і закордонних істориків технічного рівня розвитку сільського господарства українських князівств періоду Великого Литовського князівства.
15. Історичні дослідження аграрних відносин Речі Посполитої.
16. Вивчення історичною наукою характеру та форм землеволодіння та землекористування в період Речі Посполитої.
17. Дослідження форм залежності селян у Великому Литовському князівстві та Річі Посполитій: порівняльний аналіз.
18. Вивчення «аграрного чиннику» як одного з причин національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького в історичній літературі.
19. Аналіз історіографічного доробку В. Смоля, В. Степанкова, В. Горобця та інших вітчизняних істориків у контексті аграрної історії доби Гетьманщини.

20. Аграрна політика Б. Хмельницького в оцінці вітчизняних істориків.
21. Історіографія аграрної політики українських гетьманів періоду Руїни.
22. Польська історіографія аграрних відносин доби Речі Посполитої та визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.
23. Аграрна політика І. Самойловича та І. Мазепи в оцінці істориків.
24. Аграрна політика останніх гетьманів України в оцінці істориків.
25. Історіографія проблематики технічного розвитку сільського господарства Гетьманщини в другій половині XVII–XVIII ст.
26. Підходи у вітчизняній історіографії щодо оцінки аграрної політики російського царату в другій половині XVII–XVIII ст.
27. Вітчизняна та польська історіографія аграрних відносин в Правобережній Україні в другій половині XVII–XVIII ст.
28. Історіографія аграрних відносин Закарпаття в XI- XVIII ст.
29. Оцінка аграрних реформ Марії-Терезії та Йосипа II в історичній науці.
30. Дослідження становища селянства Східної Галичини наприкінці XVIII ст. – першій половині XIX ст.
31. Історіографія рівня аграрного розвитку Східної Галичини наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
32. Історіографія рівня аграрного розвитку Буковини та Закарпаття наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
33. Аграрна політика Катерини II в оцінці істориків.
34. Дослідження аграрних відносин в Наддніпрянщині в першій половині XIX ст.
35. Історіографія технічного розвитку сільського господарства Наддніпрянщині в першій половині XIX ст.
36. Оціночні підходи у вітчизняній та закордонній історіографії щодо реформи скасування кріпосного права в Російській імперії.
37. Історичні дослідження рівня розвитку сільського господарства Східної Галичини після скасування кріпосного права в 1948 р.
38. Вивчення історичною наукою впливу земської реформи на розвиток сільського господарства Наддніпрянщини.
39. Напрями та підходи до вивчення особливостей проведення столипінської реформи в Україні.
40. Історіографія розвитку сільського господарства України на початку XX ст.
41. Напрями та підходи щодо вивчення аграрних відносин доби Української революції 1917-1921 рр.
42. Оцінка в історичній науці аграрної політики Центральної Ради.
43. Історичні дослідження аграрних програм політичних партій революційної доби 1917-1921 рр.
44. Різні підходи щодо оцінки аграрних перетворень в період Української Держави П. Скоропадського.
45. Аграрна політика Директорії УНР в оцінках істориків.
46. Історіографія аграрної політики ЗУНР.
47. Історіографія законодавчої бази аграрних перетворень українських урядів революційної доби 1917-1921 рр.
48. Радянська аграрна політика в 1917-1921 рр.: порівняльний аналіз

вітчизняної та російської історіографії.

49. Селянський рух революційної доби 1917-1921 рр. в працях вітчизняних і закордонних дослідників.

50. Оцінки політики «суцільної колективізації» у вітчизняній та закордонній історіографії.

51. Напрями та результати дослідження причин і наслідків Голодомору 1932-1933 рр.

52. Аграрна політика окупаційного німецького режиму в Україні: історіографічний доробок вітчизняних і закордонних істориків.

53. Аграрна складова політики радянізації в Західній Україні в післявоєнний період в історичних дослідженнях.

54. Історіографія причин і наслідків голоду 1946 р. в Україні.

55. Вивчення історичною наукою особливостей проведення аграрних реформ М. Хрущова в Україні.

56. Дослідження рівня життя українського селянства в післявоєнний період (1945-1991 р.).

57. Програма аграрних перетворень М. Горбачова в період перебудови: стан і перспективи наукової розробки.

58. Історіографія розвитку сільського господарства України в післявоєнний період (1945-1991 р.).

59. Основні напрями вивчення суспільно-економічних трансформацій аграрного сектору незалежної України.

60. Внесок викладачів Національного університету біоресурсів і природокористування України в розвиток аграрної історії України.

Методи навчання

Для викладення теоретичного матеріалу застосуються лекційні заняття. Кожна лекція охоплює матеріал певної теми курсу з тим, щоб одержані теоретичні знання аспіранти могли закріпити шляхом обговорення конкретних питань під час семінарських занять, самостійної підготовки доповідей, повідомлень за заданою тематикою.

Передусім застосовується дослідницький метод навчання: викладач ставить перед аспірантами проблему, яку вони вирішують під час самостійної підготовки до семінарського заняття чи підготовки публікації, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, приклади, матеріали тощо.

Застосовуються також і методи взаємодії викладача та аспірантів (дискусія, круглий стіл тощо), методи самостійної роботи аспірантів.

Форми контролю

Застосовується вхідний контроль з метою з'ясування рівня знань аспірантів із дисципліни, яка є базовою для вивчення цієї дисципліни. Проводиться на початку вивчення дисципліни шляхом усного опитування або експрес-контролю (тестування). Поточний контроль проводиться на кожному семінарському аудиторному занятті. Проводиться у формі усного опитування, виступів аспірантів, тестування, контрольних робіт. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової контрольної роботи з метою оцінювання знань

і умінь, набутих під час вивчення тем відповідного модулю.

По закінченню вивчення курсу проводиться залік, що полягає в оцінці засвоєння аспірантами знань на підставі виконання ними певних видів робіт на семінарських заняттях і виконання індивідуальних завдань.

Розподіл балів, що присвоюється аспірантам

Оцінювання знань здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і заліків).

- максимальна кількість балів при оцінюванні знань з дисципліни, яка завершується екзаменом, становить за поточну успішність 70 балів, на екзамені – 30 балів;
- при оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань за різними системами.

Розподіл балів, які отримують аспіранти

Оцінювання студента відбувається згідно положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 24.05.2017 р. протокол № 11 та внесено зміни 29.05.2020 р. протокол № 10 з табл. 1.

Таблиця 1. Співвідношення між національними оцінками і рейтингом здобувача вищої освіти

Оцінка національна	Рейтинг аспіранта, бали
відмінно	90-100
добре	74-89
задовільно	60-73
незадовільно	0-59

Рекомендована література

Основна

Аграрна історія України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3467&chapterid=1175>

Аграрні проблеми у працях українських істориків / Колектив авторів Мигрин Г.П., Беренштейн Л.Ю., Коломієць С.С. та ін.. К., 1994.

Білан С.О. Аграрна політика радянського уряду та її наслідки в Україні. Монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2011.

Білан С.О. Розвиток сільського господарства України в 30-х роках ХХ століття. Монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2012. – 284 с.

Білан С.О. Життя та побут українських селян в 30-х роках ХХ століття. Монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2013.

Бондар В. Сучасна історіографія аграрної історії України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. На сторінках «Українського історичного журналу». Український історичний збірник. 2008. 11. С. 337–351.

Водотика С.Г. Історична наука УСРР 1920-х рр.: соціополітичні, організаційні та концептуальні основи функціонування. – Херсон, 2014.

Голодомор в Україні 1932-1933 рр.: бібліографічний покажчик / Упоряд. А. В. Іванченко; Ред. кол.: С. В. Кульчицький (наук. ред.), І. О. Бірюкова (відп. ред.). Ред. І.С. Шелестович. ОННБ; Інститут історії України НАН України. Одеса: Бондаренко М. О., 2022.

Гудзь В. Історіографія Голодомору 1932–1933 років в Україні: монографія. Мелітополь, 2019.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Посібник для студентів історичних факультетів університетів. Львів, 2007.

Історіографічний словник : навчальний посібник для студентів історичних факультетів університетів / за ред. С.І. Посохова. Х., 2004.

Історія та історіографія в Європі. Збірник наукових праць / Редактори С. Стельмах, Г. Хаусман. – Київ, 2003 – 2004. Вип. 1, 2–3.

Калакура Я. Українська історіографія. Курс лекцій. – Київ, 2014.

Колесник І. Українська історіографія: Концептуальна історія. НАН України, Ін-т історії України. К., 2013.

Кондратюк К. Українська історіографія ХІХ – початку ХХ століть: основні напрями і концепції. Навчальний посібник. Л., 2012.

Кондратюк К. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914- 2009 рр.). Л., 2014.

Коцур В.П., Коцур А.П. Історіографія історії України: Курс лекцій. Навчальний посібник. К., 2013.

Оглоблин О. Українська історіографія. 1917-1956: перекл. з англ. К., 2003.

Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Львів, 2014.

Якименко М.А. Панченко П.П., Славов В.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України. Навчальний посібник. К., 1996.

Яремчук В.П. Українська історіографія: соціально-політична історія: посібник. Острог, 2017.

Допоміжна

Багалій Д.І. Нарис української історіографії: В 2-х кн. – К. : 1923-1925.

Білан С.О. Радянська історіографія розвитку українського селянства у 1933-1939 рр. Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки. 2012. № 22 (235). С. 5-11.

Бондар В. Сучасна історіографія проблеми селянського господарства України пореформеного періоду. Український історичний збірник. 2009. 12. С. 408-416.

Брославський В.Л. Аграрна історія Правобережної України 1739–1861. Тернопіль, 2010.

Васюта І. К. Галицько-волинське село між світовими війнами. Львів, 2010.

Горобець В. «Нова соціальна історія»: можливі українські перспективи у світлі європейських досягнень і проблем. Історія та історіографія в Європі. Київ, 2003. Випуск 1–2.

Гоцуляк В.В. Історія її методологія і історіографія як наукові та навчальні дисципліни. Навчальний посібник. Черкаси, 2016.

Коломієць С.С. Історія формування української моделі розвитку сільського господарства (з найдавніших часів до сьогодення). Частина 1. Київ, 2003

Марченко М.І. Українська історіографія (з давніх часів до середини ХІХ ст.). К., 1959.

Перехрест О.Г. Українське село 1941 – 1945 рр.: економічне і соціальне становище. Черкаси, 2013.

Портнов А. Історія істориків: Обличчя й образи української історіографії ХХ століття. К., 2013.

Револуційна доба 1917–1921 років у системі координат сучасної історіографії. Збірник наукових статей / Відп. ред. В. Ф. Верстюк. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2020. 251 с.

Тараненко О.М. Історіографія аграрної політики П. Скоропадського: стан наукового вивчення та періодизація. Український селянин. 2010. Вип. 12. С. 39-41.

Тараненко О.М. Податкова політика національних урядів в українському селі у 1917-1921 рр. у працях зарубіжних українців. Український селянин. 2020. Вип. 23. С. 69-71.

Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства / Під ред. Б.Д. Лановика. К., 1994.

Bilan, S. Staffing the Ukrainian village with agricultural specialists (1929–1939). 2019, *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk*, 10, 149–160.

Bilan, S., Domoroslyi, V. Deputies of the Ukrainian Dumma Community and State Duma of Russia, their Activities in the Autonomists' Union. *Skhidnoievropeiskyi istorychnyi visnyk [East European Historical Bulletin]*, 2023, 26, 31–42.

Інформаційні ресурси

Інститут історії України Національної академії наук України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://history.org.ua/uk>

Національна академія аграрних наук України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://naas.gov.ua/>

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dns.gb.com.ua/>